

To giganter i moderne kinesisk bibeloversettelse:

Resultat av et vellykket samarbeid i to kirkefamilier – protestantisk og katolsk

Thor Strandenæs

Thor Strandenæs (f. på Madagaskar 1949), professor emeritus (2014 –) ved Misjonshøgskolen (VID-MHS), Stavanger. Misjonsprest i Hong Kong for Det Norske Misjonsselskap (1974-1991), bl.a. som lærer i Det Nye Testamente (NT) og liturgikk ved Lutheran Theological Seminary (1981-1991) samme sted. Teol.dr. fra Uppsala 1987 i NT, på en avhandling om prinsipper for kinesisk bibeloversettelse. Ansatt ved Misjonshøgskolen 1991-2013 med NT og misjonsteologi som fagfelt. Hans publikasjoner omfatter nytestamentlige studier, kinesisk bibeloversettelse, kinesiske kulturstudier, storbymisjon, misjonsdiakoni, kontekstualisering av kinesisk liturgi og hymnologi, gudstjeneste og misjon samt barn og gudstjeneste.

Abstract

«Two Giants in Modern Chinese Bible Translation: The Result of Successful Cooperation within Two Church Families – Protestant and Catholic.»

The present article shows some of the major factors that led to the success of two bible translations in modern *Han* Chinese and their continuous influence in the Chinese Protestant Church and the Chinese Catholic Church. The Protestant version is the *Chinese Union Version* (CUV) from 1919, and its successor, the *Revised Chinese Union Version* (RCUV) from 2010. Whereas Western missionaries dominated work on the CUV, the revision committee which prepared the RCUV consisted only of native Chinese, from the outside and inside of the People's Republic of China.

One of the reasons why the *Studium Biblicum Sinense* version of the Bible (SB) could retain its popularity until today is that it was the first entire Chinese Catholic version of the Bible, when it was first published in 1968, and the result of 23 years' work. Although it was an overseas missionary, Father Gabriel Maria Allegra who led the entire translation process, the rest of his team were Chinese and could ascertain proper diction in the version. SB soon replaced other Chinese Catholic versions of the New Testament and is still the only catholic Chinese version of the entire Old Testament. Revisions on the SB have begun. This means both a modernization of the Chinese text, and an adaptation of the readings of the originals to contemporary critical editions of the biblical texts. The Catholic churches both within and outside the People's Republic now read the biblical text in their liturgies from the SB version. The SB has become *the* Catholic Chinese version *par excellence* both within the People's Republic and outside, and unites Chinese Catholics worldwide.

Innledning

I denne artikkelen vil jeg ta for meg én moderne protestantisk og én katolsk bibeloversettelse til *han*-kinesisk. Siktemålet mitt er å redegjøre for de viktigste omstendighetene for at disse to i dag er de dominerende oversettelsene av Bibelen i kinesiske protestantiske og katolske kirker, i og utenfor Folkerepublikken. Den første av disse er protestantenes *Revised Chinese Union Version* (RCUV) fra 2010, som er en revisjon av *Chinese Union Version* (CUV) fra 1919. Den andre er den katolske oversettelsen *Studium Biblicum Sinense* i Hong Kong (SB) fra 1968. Jeg vil først ta for meg RCUV, deretter SB.

For å forstå utviklingen som har ført til en slik dominans, er det nødvendig å foreta et historisk tilbakeblikk.¹ Jeg har i tidligere bidrag om kinesisk bibeloversettelse behandlet andre relevante eller beslektede spørsmål.² Her vil jeg konsentrere meg om å løfte frem noen kulturelle, språk- og kirkepolitiske utviklingstrekk som hjelper oss til å forstå hvorfor disse to kinesiske bibeloversettelsene har oppnådd sin dominerende posisjon. Oversettelsenes status har nemlig sammenheng med noen viktige endringer i kinesisk politikk, kultur og kirkeliv, i og utenfor Kina. Mitt fokus her er på oversettelser til *han*-kinesisk eller *rikskinesisk*, som er det moderne skrift- og talespråk som anvendes av majoritetsbefolkningen i Folkerepublikken Kina. Det omtales også som «standard kinesisk». Dette skrift- og talespråket brukes av et flertall av *han*-kinesere i hele verden.

Han-kinesisk eller *rikskinesisk* (standard kinesisk) omtales i Folkerepublikken som *putonghua* («det alminnelige språket»), men kan også bli referert til som *guoyu* («landets språk»), for eksempel i Hong Kong og på Taiwan. I Vesten omtalte man det lenge som *mandarin*, det vil si den kinesiske språkform som ble benyttet av landets embetsmenn i keisertiden. Men, *mandarin* er også blitt benyttet som navn på de omfattende dialektene som brukes i nord-Kina («Northern Mandarin») og sør-Kina områdene («Southern Mandarin»). Dette gjenspeiles hos Hubert W. Spillett (1975),³ en mye brukt katalog over kinesiske bibeloversettelser.⁴ I min omtale av tidligere oversettelser og ulike utgaver av disse vil jeg derfor angi oversettelsenes referansenummer i Spillett 1975.

For enkelhets skyld kan en gjerne si, at *putonghua* er en språknorm – standard (*han*-) kinesisk – som i stor grad baserer seg på den *han*-kinesiske språkform som i dag brukes i store deler av nord- og sør-Kina. Tidligere refererte man gjerne til denne som *mandarin*-kinesisk, men *mandarin* ble gjort til nasjonalspråk i Kina i 1917 og har også etter opprettelsen av Folkerepublikken i 1949 hatt slik status. Dette språket har gjennomgått store endringer i løpet av de siste hundre år, blant annet som resultat av at det var lite samkvem mellom kineserne i og utenfor Folkerepublikken mellom 1949 og 1979. På Taiwan utviklet mandarin (eller *guoyu*) seg i et fritt og forholdsvis demokratisk samfunn, mens en annen politisk ideologi kom til å prege tale- og skriftspråket i Folkerepublikken. Det er resultatet av denne utviklingen som gjenspeiler seg i dagens standard-kinesisk eller *putonghua* og som gjør at det har oppstått ulike betydningsnyanser i vokabularet og forskjeller i bruken av *putonghua* eller *guoyu*.⁵ Ved siden av standard (*han*-) kinesisk finnes det også kinesiske oversettelser til andre *han*-dialekter, så som kantonesiske. Verken disse eller oversettelsene til Folkerepublikkens mange minoritetsspråk er tatt med i dette bidraget. Gjennomgående kommer jeg til å følge offisiell norm for romanisering i Folkerepublikken (*pinyin*), med mindre de stedsnavn, personer eller oversettelser som nevnes er kjent eller identifisert gjennom annen romanisering (for eksempel på Taiwan).

RCUV i lys av tidligere protestantisk bibeloversettelse til kinesisk⁶

Chinese Union Version og dens viktigste forløpere

De første protestantiske bibeloversettelsene i Kina var på klassisk eller litterært kinesisk – *High Wenli*. Eksempler på dette er Robert Morrisons oversettelse av NT (1814),

hans og William Milnes oversettelse av Bibelen (823)⁷ og *The Delegates Version* (NT i 1852; GT i 1854).⁸ Snart kom det oversettelser på *Easy Wenli*, som også er en litterær form for kinesisk, men ligger nærmere talespråket enn *High Wenli*. Videre fulgte det oversettelser på forskjellige *han*-dialekter, så som til kantonesisk, «Northern Mandarin» og «Southern Mandarin»⁹ samt til språkene til flere kinesiske minoriteter. I dag trykker det protestantiske bibeltrykkeriet i Nanjing åtte oversettelser på kinesiske minoritetsspråk i tillegg til den *han*-kinesiske *Revised Chinese Union Version* (RCUV, 2010). Her forholder jeg meg til toneangivende *putonghua*-oversettelser, fordi disse når flest *han*-kinesere verden over.

Det er en tydelig linje fra Morrisons Milnes første oversettelse til *High Wenli* og frem til *The Chinese Union Version* (CUV) i 1919,¹⁰ som altså var forløperen til RCUV. Morrisons grunnleggende betydning for kinesisk bibeloversettelse er høyt anerkjent i den kinesiske protestantiske kirke, i og utenfor Folkerepublikken.¹¹ Mye av *terminologien* som først ble utviklet av Morrison, ble videreført eller revidert i løpet av de om lag 100 årene det tok å komme frem til CUV. Morrison hadde også margkommentarer/noter i sin oversettelse, om alternative lesemåter i grunnteksten, alternative oversettelsesmuligheter samt språklige forklaringer. Dette er gjennomført i svært mange (*han*-)kinesiske oversettelser siden, både i CUV og i *Revised Chinese Union Version* (RCUV, 2010).

Prosjektet *Chinese Union Version* (*Shengjing Heheben*) ble til som et resultat av at misjonskonferansen i Shanghai i 1890 besluttet å nedsette *tre* komitéer for å oversette Bibelen til henholdsvis *High Wenli*,¹² *Low Wenli*¹³ og *mandarin* (*guoyu*). Oversettelsen av NT til *guoyu* (mandarin) kom i 1907,¹⁴ mens hele Bibelen (CUV) ble publisert i 1919.¹⁵ Union-prosjektet var et protestantisk samarbeidsprosjekt fra første stund. Samtidig ble dette det siste oversettelsesprosjektet hvor utenlandske misjonærer hadde førerrollen.¹⁶ Man hadde gjort seg nyttige erfaringer med komité-oversettelse i arbeidet med *The Delegates' Version* (*High Wenli* 1852/1854). Dessuten hadde antallet misjonærer, og misjonsselskap, økt i tiden etter de første misjonskonferansene i Shanghai i 1870 og 1877. Nå var det flere misjonærer med gode kinesisk-kunnskaper, så vel som ferdigheter i latin, hebraisk og gresk. Disse kunne delta i Union-prosjektet i de tre komiteene som ble oppnevnt i 1890. Resultatet ble da også to gode oversettelser – én på *High Wenli* og én på *guoyu* (mandarin – CUV). Siden har CUV hatt enorm oppslutning blant protestantiske kinesiske kristne, i og utenfor Kina.

Språkpolitisk kunne ikke utgivelsen av CUV i 1919 kommet på et mer gunstig tidspunkt. Den var nemlig på nasjonalspråket (*guoyu/mandarin*). En ny språknorm for kinesisk ble vedtatt i 1917, og i 1919 tok «Fjerde Mai bevegelsen» til i Kina og fikk stor oppslutning. Det var en bevegelse som ble fremmet gjennom tidsskriftet *The New Youth*, blant annet av den innflytelsesrike litteraten og filosofen *Hu Shi*. I dette tidsskriftet var det mange som argumenterte for å gjøre talespråket til norm for kinesisk litteratur. Det gjorde at *The Chinese Union Version* som nettopp hadde talespråket som norm, ble populær og fikk stor oppmerksomhet fra første stund, også utenfor den protestantiske kirke.¹⁷ Blant protestantiske kristne i Kina ble oversettelsen samtidig et uttrykk for samarbeid på tvers av konfesjonelle skillelinjer mellom de protestantiske kirkene. Med andre ord, et synlig uttrykk for kristen enhet – *Union*. Siden har CUV vært en trofast følgesvenn for den kinesiske protestantiske kirke, i og utenfor Kinas geografiske og politiske grenser. Den andre Union-oversettelsen til *High Wenli* har blitt trykket opp noen ganger, fordi det særlig på Taiwan har vært miljøer med interesse for bibeloversettelser på klassisk kinesisk.¹⁸ Men den har aldri fått tilnærmedesvis så stor utbredelse som CUV.

Etter opprettelsen av Folkerepublikken i 1949 ble det etter hvert meget vanskelige kår for de kristne i Kina, både katolske og protestantiske. Og betydelig verre ble det under kultur-revolusjonen (1966-1976), fordi religionsutøvelse ble forbudt i det offentlige rom og kirkene stengt. Da også biblene ble konfiskert, førte dette til at mange kristne lærte utenat store deler av CUV. Disse tekstene kunne de både resitere for seg selv og dele med andre i hjemmene sine da kirkene gikk «under jorden».

Fra gammelt av var det i Kina vanlig å sette melodier til bibeltekster og -vers. Det er det fortsatt, både i og utenfor Folkerepublikken. Slik læres tekstene lettere utenat. I de vanskelige årene ble det satt kinesiske melodier til bibeltekster, for eksempel Salme 23, Joh 3,16 og Joh 14, 1-3. 27. Disse finner vi blant annet i den kinesisk-lutherske salmeboken, *Hymns of Praise* (1955/1994).¹⁹ Men det er flere andre i den reviderte fellesprotestantiske salmeboken *Zanmeishi Xinbian*, som ble utgitt av Chinese Christian Council i Shanghai i 1983.²⁰ På denne måten ble altså CUV ikke bare hørt og lest, men også et symboluttrykk for den kristnes utholdenhet i forfølgelsestider. Også det har gitt oversettelsen dens enestående oppslutning og status i ettertid.

1900-tallets forløpere til Revised Chinese Union Version (RCUV)

Mens det var de utenlandske misjonærene som dominerte arbeidet med CUV, fulgte det i tiden etter opprettelsen av Folkerepublikken, i tidsrommet 1949 til 1979, flere protestantiske oversettelser som var utarbeidet utelukkende av kinesere. Især tre av disse har hatt stor betydning som forløpere for RCUV og har forberedt revisjonsprosessen.

Teologen *Lü Zhenzhong* oversatte og utga i tidsrommet 1946 til 1970 hele Bibelen til kinesisk, som en én-manns-oversettelse. Den er en enda mer formal-ekvivalent oversettelse enn CUV og er beregnet på informert teologisk arbeid med Bibelen. Oversettelsen ligger nær opp til de hebraiske og greske tekstene og har forholdt seg til et mer vitenskapelig tekstgrunnlag enn det som var tilgjengelig i perioden 1890-1919. Oversettelsen inneholder dessuten en rekke interessante, innovative oversettelser av ord og begreper i GT og NT, for eksempel av evangelium, profet etc. En tentativ utgave av NT ble utgitt i et begrenset opplag på 500 eksemplarer i Peking i 1946.²¹ Den var beregnet på å innhente kommentarer, blant annet fra teologiske lærere og kirkelige ansatte. Så ble NT publisert i 1952 og hele Bibelen i 1970.²² Hovedinnvendingen mot Lüs oversettelse er at den er en én-manns-oversettelse, som ikke har vært gjennom det grundige komite-arbeidet som sikrer god kvalitet på forholdet til grunntekstene i Bibelen, språkføringen i oversettelsen og valget av vokabular og stil. Men mange kinesiske teologistudenter, fagteologer og prester har hatt stor nytte av Lüs oversettelse nettopp fordi den er tekstnær i forhold til grunntekstene og har mange gode språklige og eksegetiske løsninger. Det har ført til at Lüs oversettelse har fått en naturlig plass i *The Parallel New Testament*.

The Parallel New Testament, som ble utgitt av United Bible Societies i 1997, er en *hexapla*. Det består av alle de nytestamentlige tekstene i seks gjennomgående vertikale, parallelle kolonner. De fire kinesiske oversettelsene er trykt med tradisjonelle kinesiske tegn. Lüs NT fra 1970 inngår sammen med tre andre: CUV (1919), *Today's Chinese Version* (TCV, 1995) og *Studium Biblicum Sinense* (SB, 1968). De to øvrige tekstene, Greek New Testament (Stuttgart 1993) og New Revised Standard Version (1989), står henholdsvis oppført i vertikale kolonner til venstre og til høyre for de fire kinesiske oversettelsene. Lüs oversettelse er derfor blitt kjent og brukt sammen med de tre andre kinesiske oversettelsene, både i protestantiske og katolske miljøer. *The Parallel New Testament* er blitt et økumenisk bidrag til kinesisk bibeloversettelse og en hjelp til kinesiske teologers og presters tekstarbeid i begge kirkesamfunn.

Fra og med midten av 1970-årene oppstod et skifte i protestantisk kinesisk bibeloversettelse. De oversettelsene som da ble utgitt, var alle komiteoversettelser, og alle komiteene bestod utelukkende av kinesere. To av disse er viktige å omtale her. *Today's Chinese Version* (TCV) utkom med NT i 1975, som helbibel i 1979 og i revidert utgave i 1995. Oversettelsen tilsvarende den engelske *The Good News Bible* (GNB). Som i GNB er det lagt funksjonell ekvivalens til grunn i oversettelsen. NT av denne oversettelsen ble i 1976 også utgitt i en katolsk utgave.²³ Selv om denne utgaven fikk offisiell godkjenning gjennom *imprimatur*, hadde ikke katolikken tenkt at den skulle erstatte *Studium Biblicum Sinense*-oversettelsen (SB). I forordet har derfor erkebiskop *Stanislaus Luoguang* skrevet at den er beregnet på ikke-kristne. TCV har fått kritikk for

å være altfor påvirket av det engelske språket og har derfor ikke oppnådd samme status som CUV (og siden RCUV) i mange protestantiske kirkesamfunn. Den er heller ikke særlig kjent eller brukt i den protestantiske kirke i Folkerepublikken. Derimot har den blitt mye brukt på Taiwan og i Hong Kong og selger fortsatt godt. *The Chinese Common Version* (CCV) er det økumeniske oversettelsesprosjektet som gikk i vasken. I 1983 ble det opprettet en komité av katolske og protestantiske bibeloversettere som skulle utarbeide en økumenisk bibeloversettelse. Selv var jeg frivillig konsulent i dette prosjektet og var fremdeles preget av optimisme, da jeg i 1993 presenterte det for norske lesere.²⁴ En prøveoversettelse av Lukas-evangeliet ble publisert i 1986, så fulgte en prøve-oversettelse av Johannes-evangeliet i 1990.²⁵ Målsettingen med prosjektet var å utarbeide en økumenisk oversettelse, som både katolikker og protestanter kunne bruke. Råoversettelsen av samtlige bibelske skrifter ble fullført, og mange av dem passerte også komiteen. Men dette prosjektet strandet, blant annet på grunn av den status som *Chinese Union Version* hadde i Folkerepublikken. Arbeidet med CCV foregikk nemlig parallelt med en begynnende revisjonsprosess av CUV. Etter hvert ga United Bible Societies (UBS) til kjenne at man ikke så seg i stand til å finansiere mer enn én oversettelse til moderne kinesisk. Derfor forhørte man seg om hva samarbeidskirkene ønsket å prioritere. Valget stod mellom å satse på CCV eller på å foreta en revisjon av CUV. Katolikkene ønsket å fortsette arbeidet med en økumenisk oversettelse, blant annet fordi man øynet muligheten for en oversettelse som kunne erstatte både CUV og SB. Men, med deres ønske fulgte det ikke finansiering av prosjektet. På den annen side var de protestantiske kirkenes votum entydig. De ønsket en revisjon av CUV. I Folkerepublikken var man særlig opptatt av å beholde CUV som felles protestantisk bibel og unngå den eventuelle splittelse som en ny, økumenisk oversettelse kunne medføre. Dermed var saken klar: det måtte bli en revisjon av CUV.

Revised Chinese Union Version

Arbeidet med revisjonen tok til i 1983, som en komité-oversettelse, finansiert av UBS. I 1990 tok Hong Kong Bible Society (HKBS) over prosjektansvaret og satte sammen flere underkomiteer som rapporterte til hovedkomiteen. Alle komiteer bestod av kinesiske oversettere, eksegeter og språkkyndige personer. I år 2000 var utkastet til NT klart. Det ble behandlet komiteer og forelagt representative og relevante kirkeledere i Folkerepublikken Kina, i Hong Kong, Malaysia, Taiwan, Singapore, Filipinene, Australia og USA. I 1988 ble CUV utgitt med en ny tegnsetting, som var i tråd med nåværende kinesisk norm og praksis. I 2006 ble så NT utgitt, og i 2010 kom hele Bibelen ut, *Revised Chinese Union Version* (RCUV). Oversettelsen utgis i dag både i trykte utgaver med tradisjonelle kinesiske tegn og med forenklede kinesiske tegn. Den finnes også i elektroniske utgaver av begge typer skrifttegn.²⁶ RCUV er, som sin forgjenger CUV, utstyrt med margnoter som angir alternative lesemåter i grunnteksten og mulige alternative oversettelser. Dessuten har hvert enkelt skrift en historisk innledning, som følges av en oversikt over inndelingen av skriftet.

Revisjonen var nødvendig av flere grunner:

- CUV var altfor preget av nordkinesisk og var i mindre grad representativ for andre deler av Kina.
- Siden de første oversettelsene fra 1907, 1917 og 1919 hadde språket endret seg nasjonalt, og det var behov for å følge en mer moderne språkmal. Dette omfatter så vel betydningen og bruken av ord som tegnsettingen. Mange begreper hadde fått ny betydning eller var ikke lenger i alminnelig bruk.
- Det var også en del vanskelig tilgjengelig eller uforståelig terminologi i CUV.
- I nyere tekstutgaver av GT (hebraisk) og NT (gresk) var det andre lesemåter av grunnteksten enn det som fikk gjennomslag i CUV. I det hele hadde det skjedd en enorm utvikling på tekstutgave-fronten siden CUV så dagens lys. CUV var nemlig i det alt vesentligste basert på den underliggende teksten for *The English Revised Version*, men med alternative oversettelser og lesemåter der oversetterne hadde ansett det som nødvendig.

- CUV hadde i og utenfor Folkerepublikken hatt en så høy anseelse som enhetstegn i den protestantiske kirke at det var nødvendig med en revisjon hvis den skulle stå seg for fremtiden.
- I sin omtale av RCUV har Hong Kong Bible Society (HKBS) redegjort for målsettingen med revisjonen og de retningslinjer som ble fulgt da revisjonsarbeidet pågikk:²⁷

To be faithful to the original style of the poetic and popular-*CUV*-and facilitate the understanding among young believers and non-Christians, the-*RCUV*-has been revised according to principles agreed by leaders of Chinese churches around the world:

1. Follow closely the original – Draw readers to the essence of original text, while with the guidance of the Holy Spirit, God’s words can also be fully understood by them today.-
2. Minimal changes; not to make amendments for the sake of changes.
3. Faithfulness to the style of the-*CUV*- – to let parents familiar with-*CUV*-share their favorite scriptures with the next generation, so that Chinese churches continue to receive blessings from-*CUV*.-
4. Conformity to current usages and expressions of today’s Chinese language – enhance understanding by new believers and non-believers.

Som det fremgår av redegjørelsen fra HKBS, har målsetting og retningslinjer i stor grad tatt høyde for de behovene for en revisjon som jeg har nevnt i kulepunktene ovenfor.

Da revisjonsarbeidet kom i gang, ble det etter hvert klart at man i Folkerepublikken ønsket seg en mindre omfattende revisjon enn flere av de kinesiske oversettermiljøene utenfor, det vil si Hong Kong, Taiwan, Malyasia, Singapore, Australia og USA. Resultatet er derfor på mange måter et kompromiss. RCUV er likevel en betydelig forbedring av CUV, både kinesisk-språklig og ved at man har benyttet nyere tekstutgaver av de bibelske grunntekstene. I likhet med CUV er det en komité som har hatt ansvaret for arbeidet med RCUV. Revisjonen har derfor fått en demokratisk forankring og avspeiler de ulike brukergruppene i og utenfor Folkerepublikken. Til forskjell fra CUV har denne revisjonskomiteen bestått utelukkende av kinesere, som representerer dagens norm for standard *han*-kinesisk samt bruken av *putonghua* i ulike kinesiske provinser og i kinesiske bosetninger utenfor Folkerepublikken. Det betyr at det har vært mulig både å unngå ord og uttrykk som gjennom tiden har fått ny betydning eller helt er gått ut av bruk, og å erstatte disse med ord og uttrykk som ikke oppfattes som arkaiske eller provinsielle. Derfor kan oversettelsen i sin reviderte form, RCUV, opprettholde sin posisjon som *tradisjonsbærer*. Den er nå tilgjengelig både i og utenfor Folkerepublikken, i utgaver med så vel tradisjonelle som forenklede kinesiske tegn. Den kjøpes og brukes av kinesiske protestanter og av kinesiske protestantiske menigheter i og utenfor Folkerepublikken. Utenfor Folkerepublikken benyttes den gjennomgående av de protestantiske «main stream»-kirkene og kan også lastes ned som en bibel-App, noe mange protestanter i dag gjør, for eksempel når bibeltekstene leses i gudstjenestene.

Katolsk bibeloversettelse

Forløpere til den kinesiske katolske oversettelsen til Studium Biblicum Sinense (SB)

Protestantisk misjonsarbeid normalt har begynt med oversettelse av Bibelen, eller oversatt Bibelen tidlig i sitt misjonsarbeid. I katolsk misjon har bibeloversettelse oftest kommet i gang når kirken er veletablert – så også i Kina. I mange språkområder har det vært nødvendig å utvikle til dels svært mye ny terminologi i arbeidet med å oversette Bibelen. Dette gjaldt ikke for Kina, hvor både protestanter og katolikker kunne øse av et rikt religiøst vokabular som gjennom århundrer hadde vært utviklet innenfor de kinesiske religionene. Noe av dette vokabularet var det mulig å anvende, mens annet ble unngått og ansett om ubrukelig på grunn av misvisende religiøse

konnotasjoner. Da de katolske kinesiske bibeloversettelsene begynte å komme, hadde katolikkene gjennom flere hundre års nærvær i Kina utviklet mye av sitt spesifikt kristne vokabular i tilknytning til messens tekster og katekumen-undervisningen. Dette gjaldt for eksempel gudsnavn, personnavn og en rekke sentrale begreper.

De første katolske bibeloversettelsene til kinesisk var *oversettelser av en oversettelse*, nemlig den latinske oversettelsen *Vulgata*. De fleste av disse ble utgitt som privatorversettelser, uten kirkens offisielle godkjenning (*imprimatur*), men noen av dem fikk faktisk også denne. I katolsk sammenheng var det særlig jesuittene og fransiskanerne som var engasjert i bibeloversettelse. Det eksisterte flere katolske oversettelser til klassisk kinesisk (*High Wenli*) i tiden før 1900-tallet.²⁸ Etter år 1900 kom det også flere privatorversettelser av NT på rikskinesisk (*putonghua/guoyu*) som fikk ganske god utbredelse. Men det er følgende to kinesiske katolske oversettelser som har hatt størst utbredelse. Jeg nevner dem i historisk rekkefølge.

Den kinesiske jesuitten *Xiao Jingshan's* (Joseph Hsiao Ching-shan) oversettelse fra *Vulgata* av NT (*Xinjing Quanji* ["The Complete Works of the New Testament"]) ble først publisert i *Xianxian* i 1922.²⁹ Siden ble den trykket opp igjen i 1949 i Beijing-Tientsin.³⁰ Etter at mange kristne flyktet til Hong Kong og Taiwan, som følge av at Folkerepublikken Kina ble etablert, ble denne oversettelsen trykket opp på Taiwan flere ganger i løpet av 1950-årene. Den ble også til stor hjelp for den katolske kirkes evangelisering og pastorale virksomhet på Taiwan.³¹ Da Folkerepublikken i 1979 igjen åpnet for religionsutøvelse i det offentlige rom, var behovet for bibeloversettelse enormt, også i den katolske kirke.³² I første omgang førte det til at *Xiao Jing-shans* oversettelse ble trykket opp igjen i 1981 i 40-000 eksemplarer.³³ Siden ble den trykket opp tre ganger, slik at den til sammen kom i 280-000 eksemplarer. Forordet motiverer utgivelsen med presteskapets og lekfolkets behov: «In order to fulfill the need of the clergy and laity of the nation to hear the teachings of Christ, we hereby publish this new edition.»³⁴

Den andre katolske bibeloversettelsen ble gjort av den katolske Shanghai-biskopen Aloysius *Jin Luxin*. I 2012 ble han intervjuet i forbindelse med at det var blitt trykket 100 millioner bibler eller bibeldeler ved *Nanjing Amity Printing Press*. Biskopen var da 95 år gammel, men fortsatt en varm forkjemper for økumenisk samarbeid mellom katolikker og protestanter.³⁵ Av intervjuet fremgår det hvor høyt den nå avdøde kinesiske biskopen respekterte protestantene, verdsatte deres bibellesning og ønsket kristen enhet:

Most of the Catholic believers are from the rural areas and they love to recite the rosary and read the liturgy instead of the Bible. Many of them are illiterate or semi-literate. They could only remember or read what they had memorized from young. The task ahead for us is to encourage these villagers to read and reflect more on the Bible.

Some people wonder why the Protestant church in China is growing faster than the Catholic Church. I suspect the reason behind the Protestant Church growth is because she puts more emphasis on reading the Bible. Each Protestant believer has a Bible, and each believer seeks to spread the gospel.- On the other hand, the Catholics in China tend to put more emphasis on traditions and rely on the priests to spread the gospel.

My hope is for every believer to have a copy of the Bible and that they will read a passage of the Bible every day. May the Catholics cherish the Bible as much as the Protestants! Younger Catholics love to read the Bible more than the older generation. Our priests and nuns play a critical role in encouraging Catholic believers to read the Bible as most of them are greatly influenced by the priests and nuns. If a young priest were to encourage the congregation to read the Bible daily, they would definitely be more motivated in reading it.

I hope that my successor would continue to maintain a good working relationship with UBS.- I believe in mutual co-operation, which would then lead to unity.³⁶

En oversettelse av en oversettelse i Folkerepublikkens tid

Mens alle de tidligere katolske oversettelsene var basert på *Vulgata*, er den neste oversettelsen en oversettelse til kinesisk av engelske *The New Jerusalem Bible*. Denne oversettelsen ble utarbeidet og publisert av den katolske kirke i Shanghai bispedømme. I 1983 tok biskop Aloysius *Jin Luxin* i Shanghai initiativet til å oversette NT til *putonghua* med forenklede tegn på basis av *The New Jerusalem Bible*. Etter tre års arbeid kunne Shanghai bispedømme utgi de fire evangeliene (1986). Siden fulgte Apostlenes Gjerninger, Paulus' brev, de katolske brev og Johannes Åpenbaring, hver av dem i separate bøker. I 1994 kunne *Guangqi* Press i Shanghai utgi den annoterte utgaven av NT – *Xinjing Quanji* – i en fullstendig, revidert og innbundet utgave, med *imprimatur*. Den ble trykket på protestantenes bibeltrykkeri i Nanjing, og papiret til denne utgaven var en gave fra United Bible Societies.³⁷ Et nytt opplag kom ti år senere (2004) på bispedømmets eget forlag, *Guangqi* Press i Shanghai. I 2007 kom det ut en tospråklig, kinesisk-engelsk utgave av NT, der den engelske teksten er hentet fra *The New Jerusalem Bible* (1985). Også denne ble trykket på papir som var en gave fra United Bible Societies. Den fikk i tillegg økonomisk støtte fra jesuittiske grupper i Frankrike og Tyskland. Med unntak av den to-språklige utgaven er alle forsynt med noter og relevante opplysninger etter hvert kapittel, blant annet om tekstvarianter og alternative oversettelsesmuligheter. Disse er også oversatt fra kommentarene og notene i *The New Jerusalem Bible*.

Både *Xiao Jingshans* og *Jin Luxins* oversettelser har god kinesisk språkføring og er forholdsvis lette å lese. Deres svakhet er at ingen av dem er oversatt direkte fra den greske grunnteksten, de er oversettelser av oversettelser. Selv om den katolske kirke i Folkerepublikken så seg nødt til å utgi begge disse i årene etter gjenåpningen av Kina, tok den kinesiske biskopskonferansen tidlig initiativ til å få til en kinesisk oversettelse som både var moderne og oversatt fra Bibelens grunnspråk, nemlig SB.

Den kinesiske katolske oversettelsen til Studium Biblicum Sinense (SB)

Den nyeste katolske oversettelsen av hele Bibelen er basert på grunnspråkene. Dette er en åpenbar følge av bibelbevegelsen innen den katolske kirke og Det annet Vatikan-konsil (1962-1965), der bibeloversettelse fra grunnspråkene og lekfolkets tilgang til Bibelen ble fremmet. Denne oversettelsen ble utarbeidet av fransiskanerne ved *Studium Biblicum Sinense* i Hong Kong.

I likhet med protestantenes CUV og RCUV er den katolske SB en kinesisk komité-oversettelse. Arbeidet ble påbegynt inne i Kina, men ble tidlig forflyttet til fransiskanernes nyopprettede senter i Hong Kong. Gruppen bestod av ti personer. Disse hadde ansvaret for oversettelse og utgivelse av hele Bibelen til *putonghua* (*guoyu*/mandarin), inklusive Apokryfene i GT. Arbeidet med bibeloversettelsen ble ledet av Gabriele Maria Allegra.³⁸ Det tok 23 år å fullføre prosjektet. Oversetterne benyttet de nyeste tilgjengelige tekstutgavene av grunntekstene og konsulterte også tidligere katolske oversettelser av NT og deler av GT til kinesisk. Dessuten benyttet de seg av løsninger fra den protestantiske oversettelsen CUV. I det store og hele var de ubundet av tidligere tradisjoner og derfor frie til å gå helt nye veier. Oversettelsen av hele Bibelen, inklusive apokryfene ble først publisert i II enkeltbind mellom 1946 og 1961. Hvert bind var rikt utstyrt med innledninger, eksegetiske noter, kommentarer og den katolske kirkes *imprimatur*.³⁹ NT ble først utgitt som ettbindsutgave i 1961.⁴⁰ Til slutt ble hele Bibelen publisert i ett bind i 1968, etter at det var blitt foretatt en gjennomgående revisjon av hele teksten.⁴¹ Gabriele Maria Allegra ble helgenkåret i Den katolske kirke 29. september 2014. Blant annet av politiske grunner skjedde

helgenkåringen i Arcireale katedralen i Catania på Sicilia, hans fødested.

Studium Biblicum er altså den første katolske oversettelsen på kinesisk av *hele* Bibelen, basert på grunnspråkene. Den er i dag tilgjengelig i trykte utgaver så vel som elektroniske nettvversjoner og kan leses både i utgaver med tradisjonelle kinesiske tegn og med forenklede tegn, altså det som er språknorm i Folkerepublikken.⁴²

SB-oversettelsen fikk umiddelbart stor betydning for katolsk kirkeliv, fordi man både i Hong Kong og katolske kirker utenfor Folkerepublikken brukte SB under messen. I 1990 ble GT publisert og distribuert i Beijing, og i 1992 ble hele Bibelen trykket og distribuert i Folkerepublikken Kina. I løpet av årene 1992-1996 ble det trykket og distribuert 150-000 bibler av denne oversettelsen der i landet, satt i vertikale kolonner med tradisjonelle kinesiske tegn. Tidligere var dette vanlig i Kina og er fortsatt mest vanlig utenfor Folkerepublikken, for eksempel på Taiwan og i Hong Kong, også etter 1997. Etter at det ble inngått en avtale mellom den katolske kirke i Folkerepublikken og *Studium Biblicum Sinense* i Hong Kong, ble SB trykket med forenklede kinesiske tegn, satt med vertikale linjer, slik det nå er vanlig i Folkerepublikken. I perioden 1998-2006 ble det i Kina utgitt 590-000 bibler av denne forenklede SB-utgaven, trykket med støtte til bibelpapir fra USB.⁴³ Siden er det utgitt både bibler og NT av SB med forenklede kinesiske tegn. I 2007 ble det opplyst at det var blitt trykket 1,7 millioner bibler og nytestamenter i forskjellige utgaver av SB i Folkerepublikken.

Oversettelsen spres i dag vidt og brukes av den kinesiske katolske kirke over hele verden.⁴⁴ Den 15. januar 2010 ble også SB-oversettelsen med tradisjonelle kinesiske tegn tilgjengelig på Vatikanets hjemmesider.⁴⁵ Der kan en klikke seg inn på den enkelte bibelbok og lese den i PDF-format.

Flere forhold har gjort det nødvendig å sette i gang med å revidere SB. Interessant nok minner bakgrunnen for dette mye om det som i sin tid motiverte arbeidet med den protestantiske oversettelsen, RCUV:

- Det kinesiske språket har endret seg, og det er behov for å følge en mer moderne språkmal for standard *han*-kinesisk. Dette omfatter nye regler for tegnsetting i Kina.
- SB er videre altfor preget av nordkinesisk og i mindre grad representativ for andre deler av Kina. Dette henger sammen med at de kinesiske oversetterne av SB ikke var i stand til å favne alle eller de fleste av språkets bruksområder i Folkerepublikken.
- Det er en del vanskelig tilgjengelig terminologi i SB – ord og uttrykk som ikke lenger er i bruk. Mange ord og uttrykk i SB har enten fått ny betydning i språket eller er uforståelige for dagens lesere.
- Selv om oversettergruppen som fullførte SB i all hovedsak bestod av kinesere, var lederen deres en utlending (italiensk). Siden oversetterarbeidet foregikk i Hong Kong, som den gang ikke var en del av Folkerepublikken, kunne heller ikke kinesiske katolikker i Folkerepublikken bidra med sine erfaringer og synspunkter, simpelthen på grunn av den vanskelige politiske situasjonen.
- I nyere tekstutgaver av GT (hebraisk) og NT (gresk) er det andre lese måter av grunnteksten enn det som har fått gjennomslag i SB, selv om oversetterne av SB var utstyrt med de nyeste tekstutgavene av grunnspråkene da de foretok oversettelsen.
- SB nyter i dag så høy anseelse i den katolske kirke, i og utenfor Folkerepublikken, at den lite sannsynlig blir erstattet av en helt ny oversettelse. Men, for at revisjonsarbeidet skal bli vellykket, er det en forutsetning at også katolikker i Folkerepublikken deltar. Der finnes det mange katolske teologer med videreutdanning (Master og PhD) fra utenlandske universiteter som vil være i stand til å bidra i dette arbeidet.

I og med at SB er den første komplette oversettelse av Bibelen til kinesisk, er den blitt

et enhetstegn for kinesiske katolikker i og utenfor Kina. Den er den første bibel som er tilgjengelig for det katolske kinesiske presteskap og lekfolk på deres eget språk, og som også inneholder Apokryfene i GT. I Folkerepublikken benyttes den av så vel den registrerte patriotiske katolske kirke som i den pavetro undergrunnskirken. Fra selv å være ganske fri i forhold til tidligere bibeloversettelser, er SB i dag selv blitt *tradisjonsbærer*. Derfor er det viktig å forbedre den, slik at den holder mål i dagens kinesiske språksituasjon.

Staben ved Studium Biblicum Sinense i Hong Kong er sterkt redusert. Ingen av dem som oversatte SB lever i dag, og det er få av medarbeiderne som har nødvendige språklig kompetanse til å drive oversettelsesarbeid. I dag arbeides det både i Hong Kong og resten av Folkerepublikken med å få utdannet flere medarbeidere med slik kompetanse. Revisjonen av SB er i gang. De få skriftene som hittil er publisert, anses som tentative og vil bli gjenstand for ytterligere bearbeidelse under revisjonsprosessen.⁴⁶ Dessverre er det vanskelig å finne informasjon om hvilket tidsperspektiv man har for arbeidet. Uansett forventes det at den katolske kirke i Folkerepublikken bidrar i dette arbeidet, slik at resultatet blir en katolsk kinesisk bibel etter moderne standard kinesisk – *putonghua*. Uansett er SB i dag den ledende katolske bibeloversettelse til standard kinesisk. Når den er ferdig revidert, vil den uten tvil bevare sin enestående posisjon i og utenfor Folkerepublikken.

Konklusjon

SB har oppnådd sin status i den kinesiske katolske kirke på samme måte som CUV/RCUV har oppnådd sin status i den protestantiske. Både CUV/RCUV og SB forener sine respektive kirkesamfunn i og utenfor Folkerepublikken og er blitt brobyggere mellom kirkene i og utenfor Kina. Begge oversettelser er komite-arbeider. Mens CUV-prosjektet var dominert av utenlandske misjonærer, er RCUV utarbeidet helt og holdent av kinesere. Når både CUV og RCUV har blitt så leseverdige som de er, er det takket være den kinesiske innflytelsen i begge prosjektene. Det samme gjelder for SB. Oversettelsesarbeidet ble ledet av Allegra, men skjedde i et team av kompetente fagpersoner som samarbeidet. Den status som SB i dag har, skyldes ikke minst at det var den første kinesiske oversettelsen av hele Bibelen, og at den var basert på det som da var de best tilgjengelige tekstutgaver da oversettelsen skjedde.

CUV ble også oversatt direkte fra Bibelens grunntekster. Men de utgaver av grunntekstene som var tilgjengelige den gang, skrev seg til tiden rundt forrige århundreskifte. I arbeidet med RCUV ble de nyeste tekstkritiske utgavene av grunn-språkene benyttet. Dermed er den ikke bare blitt modernisert språkmessig, men representerer også dagens nyeste tekstutgaver. Da CUV ble utgitt, kom den på den moderniserte språkformen som nettopp hadde fått status som normativt i samfunnet. Siden den lå nær opp til dagligspråket, var den leservennlig og ble godt mottatt fra første stund. At den også ble forbudt lesning under Kulturrevolusjonen, gjorde den ekstra innflytelsesrik, som et symbol på kirkens overlevelse i forfølgelsestider. I arbeidet med RCUV har kinesiske oversettere i og utenfor Folkerepublikken samarbeidet i en demokratisk prosess. Det har gjort at den kinesiske teksten er frigjort fra ord, uttrykk og formuleringer som i dag er avleggs eller har fått ny betydning gjennom de snart hundre år siden CUV ble utgitt. Den moderne kinesiske språkdrakten gir leseren av RCUV en god opplevelse. Den gir oversettelsen tilstrekkelig verdighet og gjør den samtidig lesbar.

Også i SB er det tatt tilbørlig hensyn til den moderne kinesiske språkutviklingen, selv om den politiske avstanden til Folkerepublikken forhindret oversetterne fra å konsultere sine katolske kolleger innenfor de daværende landegrensene. Revisjonen av SB er påbegynt, og hvis dette arbeidet får tilstrekkelig politisk støtte til at det kan utvikle seg til et samarbeid om revisjonen mellom katolske oversettere, teologer og presteskapet i og utenfor Folkerepublikken, vil også dens språkdrakt bli forbedret.

Uansett vil SB og RCUV beholde sine respektive posisjoner i og utenfor Folkerepublikken i forutsigbar fremtid; SB som den dominerende katolske, og RCUV som den dominerende protestantiske kinesiske bibeloversettelsen. Dette skyldes i høy grad at de er blitt til som komiteoversettelser, i et demokratisk samarbeid innenfor hver sin kirkefamilie.

Noter:

-
- Hos Foley 2007 er det i Appendix I en kronologisk oversikt over kinesiske bibeloversettelser. Se også Loh 1995.*
-
- 2 *Se Strandenæs 1987, Strandenæs 1993 og Strandenæs 2006.*
-
- 3 «Northern Mandarin», *Spillet 1975*, # 290 - # 574 og «Southern Mandarin», *Spillet 1975*, # 575 - # 595.
-
- 4 *Som det fremgår av katalogens tittel, omfatter den også oversettelser på ulike kinesiske minoritetsspråk i tillegg til han-språket og dets dialekter.*
-
- 5 *Ofte betegner putonghua, guoyu og Mandarin kun talespråket.*
-
- 6 *For inngående studier av kinesiske bibeloversettelser, se Loh 1995, Zetzsche 1999, Eber 1999, Gálik 2004 og Foley 2009.*
-
- 7 *Spillet 1975, # 10 (1814: NT, utgitt i åtte bøker, og hele Bibelen i 1823), Spillet 1975, # 26.*
-
- 8 *Spillet 1975, # 59 (NT i 1852) og Spillet 1975, # 67 (GT i 1854).*
-
- 9 *Jf. note 3 ovenfor. Oversettelser til kantoneseisk er angitt fra # 630 til # 689 i Spillet 1975.*
-
- 10 *En oversikt over utgivelser av bibeloversettelser på hjemmesidene til Hong Kong Bible Society viser denne utviklingen tydelig, se <https://www.hkbs.org.hk> (sist besøkt 25/10 2016).*
-
- 11 *For eksempel utga HKBS i 1997 en faksimile-utgave av første del av Morrisons bibeloversettelse fra 1823 i forbindelse med 190-årsfeiringen av hans ankomst til Kina (1807). Den inneholder evangeliene og Apostlenes gjerninger, altså de første fem bøkene i Morrisons NT-oversettelse, bundet sammen i ett bind.*
-
- 12 *NT kom ut i 1907 og hele Bibelen i 1919. Spillet 1975, # 217 (NT) og # 232 (Bibelen). Denne ble siden trykket opp flere ganger, blant annet i 1982.*
-
- 13 *En tentativ utgave av NT ble publisert i 1904 (Spillet 1975, # 277; # 282). Da misjonskonferansen i Shanghai i 1907*
- besluttet å avslutte det videre arbeidet med Easy Wenli, var dette fordi man mente at én litterær oversettelse var tilstrekkelig (High Wenli), og at fremtiden lå i det nasjonale talespråket mandarin (guoyu). Siden «Fjerde Mai bevegelsen» faktisk førte til en ny norm for litteraturen – talespråket – viste dette seg å være en klok beslutning.*
-
- 14 *Spillet 1975, (s. xiv-xv; xvii og) # 417.*
-
- 15 *Spillet 1975, # 462.*
-
- 16 *For en fremragende og svært informert fremstilling av Union-prosjektet, se Zetzsche 1999.*
-
- 17 *Denne oversettelsen har blant annet hatt innflytelse på enkelte nyere kinesiske ordbøker, se Strandenæs 2009.*
-
- 18 *Også The Delegates' Version (1854) på High Wenli er blitt trykket opp igjen på Taiwan. Jeg har selv en slik utgave, utgitt på Taiwan i 1982.*
-
- 19 *Se Strandenæs, 2008.*
-
- 20 *Følgende bibelske salmer står med CUV tekst i salmeboken Zanmeishi Xinbian (1983): Salme 23 (# 379), Salme 100 (# 380), Salme 103 (# 381), Salme 121 (# 382), Salme 133 (#383) og Salme 150 (# 384).*
-
- 21 *Spillet 1975, # 530.*
-
- 22 *Spillet 1975, # 539 (NT) og # 572 (Bibelen).*
-
- 23 *Den katolske utgaven av TCV selges fortsatt, både i katolikkens bokhandel, Catholic Centre i Central (Hong Kong) og av Hong Kong Bible Society i Kowloon (Hong Kong).*
-
- 24 *Strandenæs 1993.*
-
- 25 *Dette arbeidet er nærmere omtalt i Strandenæs 2006.*
-
- 26 *<http://rcuv.hkbs.org.hk/> (02.11.16). Den finnes også som nedlastbare App'er og i lydutgave.*
-
- 27 *<http://rcuv.hkbs.org.hk/> (02.11.16)*
-
- 28 *For eksempel ble jesuitten Laurent Li Wenyu sin oversettelse av NT, Xinjing Shiyi [“Annotations of the New Testament”], med illustrasjoner og forklaringer, publisert i Shanghai fra og med 1887, (Apostlenes gjerninger, Spillet*

- 1975 # 176. Evangeliene kom i 1897, Spillett 1975 # 199). Se også oversikt hos Zhang 2007.
-
- 29 Spillett 1975, # 492. Oversettelsen ble publisert på det katolske forlaget Guangkai i Xianxian.
-
- 30 Spillett 1975, # 542.
-
- 31 Min utgave er trykket i 1962.
-
- 32 Den historiske utviklingen av den katolske kirke i Folkerepublikken Kina er systematisk presentert i Chu 2012.
-
- 33 Utgitt av the Chinese Catholic Church Affairs Committee, Zhang 2007.
-
- 34 I forordet til femte opplag.
-
- 35 Biskop Aloysius Jin Luxin (1916-2013).
-
- 36 Ho 2012.
-
- 37 Ho 2012.
-
- 38 Giovanni Stefano Allegra (1907-1976). Om oversettelsesarbeidet han ledet, se Gandolfi 1984.
-
- 39 Spillett 1975, # 531 - # 534, # 536 - # 538, # 541, # 544, # 547 og # 551; jf. Loh 1995: 64 og Strandenaes 1987: 15, 100-121.
-
- 40 Spillett 1975, # 544, # 547 og # 551; jfr. Loh 1995: 64.
-
- 41 Spillet 1975, # 569.
-
- 42 Se <http://www.ccreadbible.org/Chinese%20Bible> (02.11.16), som inneholder nettutgaver med både tradisjonelle og forenklete kinesiske tegn.
-
- 43 Se Zhang 2007 for disse og de følgende opplysningene.
-
- 44 En medarbeider ved Studium Biblicum Sinense i Hong oppga til meg i januar 2014, at myndighetene i Folkerepublikken har foretatt politisk motiverte endringer eller rettelser av 15-20 steder i denne bibelutgaven. Hvilke, er enda ikke undersøkt.
-
- 45 <https://www.vatican.va/chinese/bibbia.htm> (24.10.2016).
-
- 46 Publiserte deler kunngjøres på Studium Biblicum Sinense sin hjemmeside: www.sbofmhk.org (02.11.16).
-
- 